

Μελέτες στο Έργο του Δημήτρη Μπάτση «Η Βαρεία Βιομηχανία στην Ελλάδα», Επιμέλεια Θεόδωρος Μαριόλης, Εκδόσεις Τζιόλα, Μάιος 2018, σελ. 680.

Από τις Εκδόσεις Τζιόλα κυκλοφόρησε τόμος τριάντα δοκιμίων δεκαοκτώ συγγραφέων για το έργο του Δημήτρη Μπάτση: «Η Βαρεία Βιομηχανία στην Ελλάδα». Ακολούθως παρατίθενται ο Πρόλογος και ο Κατάλογος Περιεχομένων του τόμου.

(<https://www.tziola.gr/book/meletes-sto-ergo-tou-dimitri-batsi-varia-viomichania-stin-ellada/>)

Θ. Μ.

*Ούτε στους χαλεπούς ούτε στους αίσιους καιρούς
επωφελήθηκα από την πόλη. Και στους ζοφερούς δεν
σιώπησα.*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο Δημήτρης Μπάτσης (1916-1952) συνιστά εξαιρετική, με διεθνή μέτρα και σταθμά, περίπτωση κοινωνικού επιστήμονα, αφοσιωμένου στην επίλυση των ιδιαίτερων προβλημάτων μεταπολεμικής ανασυγκρότησης της πατρίδας του. Ορίζοντάς του ήταν, ωστόσο, αυτός μίας διεθνούς κοινωνίας, στην οποία θα επιλυθεί η κεφαλαιοκρατική αντίθεση ανάμεσα στον κοινωνικό χαρακτήρα της παραγωγής και στην ατομική ιδιοποίηση των προϊόντων της παραγωγής, και, έτσι, θα καταργηθεί η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Ειδικότερα, ο Μπάτσης ανέπτυξε την οικονομολογική και κοινωνιολογική – θεωρητική και εμπειρική – έρευνα στο πλαίσιο του Ιστορικού-Διαλεκτικού Υλισμού, διηύθυνε το πρωτοπόρο περιοδικό *Ανταίος* (1945-1951), και έγραψε το αξεπέραστο, έως σήμερα, έργο: *Η Βαρεία Βιομηχανία στην Ελλάδα* (Αθήνα, Φθινόπωρο 1947, Εκδόσεις Νέα Βιβλία – Α.Ε.). Στον Πρόλογο του έργου διαβάζουμε:

Η Ελλάδα θα γίνει και εθνικά και οικονομικά πραγματικά ελεύθερη. Μόνον τότε και η ανοικοδόμηση θα γίνει από το Λαό και για το Λαό. Θα σπάσουν τα δεσμά και θ' αλλάξει ριζικά η διάρθρωση της σημερινής οικονομίας μας, θ' ανοίξει ο δρόμος για να λυτρωθούν οι παραγωγικές δυνάμεις της νεοελληνικής κοινωνίας. Και ο δρόμος αυτός μας οδηγεί στην ορθολογιστική οργάνωση και στη σχεδιασμένη ανάπτυξη της εθνικής μας οικονομίας, στη δημιουργία ανώτερης τεχνικής βάσης, στη γοργή συσσώρευση των οικονομικών μέσων για ν' ανθίσει και σ' εμάς γερή, προοδευμένη κοινωνική ζωή. Μόνον τότε θα δημιουργηθούν και θα εξασφαλιστούν όλες οι προϋποθέσεις για μία ακόμα πιο ψηλή κοινωνική επιδίωξη: τη σοσιαλιστική κοινωνία. Για το χτίσιμο της καινούριας Ελλάδας δουλεύουν σήμερα, μέσα σε

τραγικές συνθήκες και αψηφώντας κάθε κίνδυνο, όλοι οι προοδευτικοί επιστήμονες πλάι στον αδάμαστο ελληνικό λαό, προσφέροντας ακόμη και τη ζωή τους, στερεώνοντας έτσι τη νίκη του. Σ' όλους αυτούς τους ηρωικούς αγωνιστές προσφέρω και εγώ τη μικρή μου τούτη συμβολή.

Πράγματι, αυτήν την συμβολή του στην «εθνική και οικονομική ελευθερία», ο Μπάτσης την έγραψε άλλη μία φορά: με το αίμα του, σε ηλικία 36 ετών.

Τον Μάρτιο του 2012, η *Ομάδα Μελέτης Στραφφαϊανών Οικονομικών (Study Group on Sraffian Economics)* ενέταξε στις πρωτεύουσες ερευνητικές δραστηριότητές της την μελέτη του έργου του Μπάτση και των συνεπαγωγών του. Η σκέψη μας δεν ήταν μόνον ότι υφίσταται, γενικά, αναντιστοιχία ανάμεσα στη φήμη και στη γνώση του περιεχομένου του έργου, αλλά κυρίως ότι, από τα μέσα του 2010, ήρθε εκ νέου στην επιφάνεια, για την πατρίδα μας, το κομβικό ερώτημα το οποίο έθεσε και διερεύνησε διεξοδικά ο Μπάτσης: «*Σχεδιασμένη Καθυστάση ή Σχεδιασμένη Ανάπτυξη*».

Σε συνεργασία, λοιπόν, με την Συντακτική Επιτροπή της *Μαρξιστικής Επιθεώρησης Praxis*, η οποία ενδιαφερόταν, μέσω των δικών της διερευνήσεων, για το έργο του Μπάτση, προχωρήσαμε στην συγκρότηση διευρυμένης, υπερβαίνουσας αυτούς τους δύο «πόλους», Ομάδας Μελέτης και, εν συνεχεία, στον προγραμματισμό των απολύτως αναγκαίων, προπαρασκευαστικών, σεμιναρίων. Αυτά τα σεμινάρια είχαν ως αντικείμενα: (i) την Θεωρία της Αξίας-Υπεραξίας και Αναπαραγωγής του Κεφαλαιοκρατικού Συστήματος, και (ii) το Υπόδειγμα Κεντρικού Σχεδιασμού Fel'dman-Mahalanobis.[1]

Τα δύο σεμινάρια έλαβαν χώρα κατά τον Απρίλιο και τον Σεπτέμβριο του 2012, ενώ η ύλη του βιβλίου του Μπάτση είχε ήδη κατανεμηθεί σε υπο-ομάδες ετοιμασίας εισηγήσεων, οι οποίες εργάστηκαν αυτονόμως κατά την ενδιάμεση χρονική περίοδο. Έτσι, τον Οκτώβριο, καίτοι τα μέλη της *Μαρξιστικής Επιθεώρησης Praxis* έκριναν ότι, στην δεδομένη συγκυρία, έπρεπε να δώσουν προτεραιότητα σε άλλες δραστηριότητές της, ξεκίνησε η ανά μία ή δύο εβδομάδες παρουσίαση, σχολιασμός και συζήτηση των εισηγήσεων, από τα – εναπομείναντα – μέλη της Ομάδας Μελέτης, τα οποία συμμετείχαν είτε με την φυσική παρουσία τους είτε, στις περιπτώσεις όπου αυτό δεν ήταν δυνατόν, μέσω κειμένων. Η διαδικασία ολοκληρώθηκε στα τέλη του Δεκεμβρίου, και ακολούθησε μία μακρά περίοδος επεξεργασίας, επανελέγχου και μετασχηματισμού του υλικού σε μορφή δοκιμίων, η οποία ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 2015, μέσω τριών φάσεων: Καταρχάς, από τις/τους συγγραφείς, σε συνεργασία με άλλα μέλη της Ομάδας Μελέτης, εν συνεχεία, από τον επιμελητή του παρόντος τόμου και, τέλος, πάλι από τους συγγραφείς. «Δευτερεύον», τρόπον τινά, προϊόν ήταν παρουσιάσεις τμήματος του υλικού σε πανεπιστημιακά σεμινάρια και εκδηλώσεις επιστημονικών και πολιτικο-κοινωνικών φορέων, παρουσιάσεις οι οποίες στόχευσαν στην αναζωπύρωση του μη μυθολογικού, γνησίως κοινωνικο-πολιτικού και, αδιαίρετως, επιστημονικού, ενδιαφέροντος για το έργο του Μπάτση. Μεταξύ άλλων, αξίζει να σημειωθεί ότι, τον Οκτώβριο του 2013 και με πρωτοβουλία του Αλέκου Αλαβάνου, ιδρύθηκε από το *Σχέδιο Β*, αλλά σε όρους οργανωτικής και επιστημονικής ανεξαρτησίας από αυτό, το *Ινστιτούτο Κοινωνικών Ερευνών Δημήτρης Μπάτσης*.

Ο παρών τόμος περιέχει τριάντα δοκίμια, δεκαοκτώ συγγραφέων, για το έργο του Μπάτση: *Η Βαρεία Βιομηχανία στην Ελλάδα*. Η ύλη κατανέμεται σε τρία Μέρη: Τα δέκα δοκίμια του Μέρους Ι πραγματεύονται το ιστορικό και θεωρητικό πλαίσιο του έργου, συνιστώντας εισαγωγή αντιστοιχούσα στον ευρύ και πολυδιάστατο χαρακτήρα του. Τα επτά δοκίμια του Μέρους II εκθέτουν, αναλύουν και ανασυνθέτουν, περιλαμβάνοντας νεότερα, επιστημονικά, ιδεολογικά και πολιτικά δεδομένα, την συμβολή του Μπάτση. Τέλος, τα δεκατρία δοκίμια του Μέρους III συσχετίζουν και αναπροσαρμόζουν – εν ενεργεία ή/και εν δυνάμει – πτυχές του έργου στην μελέτη βασικών όψεων της Εντός-Ευρώ ελληνικής οικονομίας και των εναλλακτικών προοπτικών της.

Οι κοινωνικές-πολιτικές-ιδεολογικές αντιθέσεις εκείνης της εποχής, και οι σχέσεις τους με τις σημερινές, η μέσω εκμετάλλευσης-διακυμάνσεων-κρίσεων αναπαραγωγή του κεφαλαιοκρατικού συστήματος, η θεωρία και ιδεολογία του «ελευθέρου διεθνούς» εμπορίου, η ανισόμετρη οικονομική-πολιτική ανάπτυξη, ο ιμπεριαλισμός στην ιστορική και νεότερη μορφή του, η υπαγμένη στα αξιώματα της – φαινομενικά – υπερεθνικής κεφαλαιοκρατικής «ολοκλήρωσης» εθνική οικονομική πολιτική εν αντιθέσει με τον εθνικό σχεδιασμό μορφών διεθνούς συνεργασίας νέου τύπου, και, τέλος, οι μη ουτοπικές αναζητήσεις του *Northwest Passage* προς τον σοσιαλιστικό-κομμουνιστικό τρόπο παραγωγής ορίζουν, εκ των πραγμάτων, τα κομβικά ζητήματα του τόμου.

Πρέπει να σημειωθεί εξαρχής ότι, αν και διατηρούν την αυτοτέλειά τους, τα επιμέρους δοκίμια συνδέονται μέσω διαφόρων «νημάτων» μεταξύ τους, ενώ περιέχουν, αναπόφευκτα, και ορισμένες επαναλήψεις, για τις οποίες επιδιώχθηκε να συμπίεστούν στον μέγιστο δυνατό βαθμό. Ωστόσο, για τον σχηματισμό πλήρους εικόνας απαιτείται η έναρξη της ανάγνωσης από το θεωρητικό Παράρτημα, στο τέλος του τόμου, και, εν συνεχεία, η σειραϊκή ανάγνωση των δοκιμίων. Βεβαίως, σε «πρώτη προσέγγιση», δηλαδή κατά την πρώτη ανάγνωση, είναι απολύτως δυνατή η αποφυγή τόσο του προαναφερθέντος Παρατήματος όσο και ορισμένων, τεχνικών αποδείξεων, οι οποίες ενέχονται σε κάποια δοκίμια, καίτοι είναι αναγκαία η επικέντρωση-συγκράτηση των πορισμάτων αυτών των αποδείξεων.

Τέλος, θα ήταν παράλειψη να μην υπογραμμιστεί ότι το αποτυπωμένο αποτέλεσμα είναι συμπαράγωγο μίας Ομάδας Μελέτης, η οποία δεν συγκροτήθηκε βάσει ιδεολογικών, πολιτικών ή, ακόμα, επιστημονικών συμφωνιών. Το πεδίο τομής ήταν άλλο: Εργασία υπό το βάρος κοινωνικοπολιτικών προβλημάτων-ερωτημάτων, με τα οποία είναι αντιμέτωπη η πλειοψηφία του ελληνικού λαού, εκείνη των λαών του «Νότου», καθώς και το προλεταριάτο του διεθνούς συστήματος. Ιδίως σε μία περίοδο όπου ορισμένοι είτε έχουν κάθε συμφέρον να δίνουν είτε δίνουν, χωρίς να το επιδιώκουν, σε αυτά τα προβλήματα την μορφή γρίφων γραμμένων στην ιερογλυφική του ενός ή του άλλου ψευδο-ιδιώματος, όπως σε εκείνα του «καμπαλιστικού μαρξισμού» και της «ανάλυσης-σύνθεσης-προτάσεων άνευ επιστήμης», ή, από την άλλη πλευρά, τα εξαφανίζουν πίσω από έναν αστερισμό ιδεολογιών-ιδεολογημάτων, με κεντρικές εκείνες του εκσυγχρονισμού, ευρωπαϊσμού και, γενικότερα, κοσμοπολιτισμού. Η Ομάδα Μελέτης εκκίνησε από το έργο του Μπάτση προκειμένου να προσδιορίσει επιλυτικά αυτά τα προβλήματα και, *vice versa*,

εκκίνησε από αυτά τα προβλήματα προκειμένου να κατανοήσει δημιουργικά την μοναδική συμβολή του Μπάτση. Και θα ήθελα να πω, εκ μέρους της, ότι δεν ένοιωσε, ούτε μία στιγμή, να διαψεύδεται.

Οι συγγραφείς είναι υπόχρεοι/ες σε όλους όσους με σχόλια, προτάσεις, συζητήσεις, ερωτήματα και αντιπαραθέσεις έκαναν τα κείμενα πολύ καλύτερα από ό,τι θα ήταν χωρίς αυτά: Κωστής Αδαμόπουλος, Αλέκος Αλαβάνος, Μπάμπης Αλεξάνδρου, Θανάσης Γερονικολός, Αγγελίνα Γιαννοπούλου, Χρήστος Διαμαντόπουλος, Γιάννης Ευσταθίου, Βαγγέλης Ζέρβας, Μάκης Κορακιανίτης, Μαρίνα Κοσμίδου, Ρενέττα Λουκά, Κατερίνα Μαργαρίτη, Τάκης Μαριόλης, Χρήστος Μιάμης, Σαράντος Μουγιάκος, Γιάννης Νικολόπουλος, Γιώργος Νίνος, Κώστας Παπαμιχαλάκης, Μαρία Πλατανησιώτη, Μιχαήλ Πρωτοψάλτης,[2] Λένα Ραβάνη, Νίκος Ραυτόπουλος, Ελένη Σκαλτσά, Τάσος Σταυρόπουλος, Στέλιος Σφακιωτάκης, Βαγγελιώ Σωτηροπούλου.

Ευχαριστούμε τις Εκδόσεις Τζιόλα για τη δημοσίευση του τόμου.

Θεόδωρος Μαριόλης
Πάντειο Πανεπιστήμιο και Ι.Κ.Ε. Δημήτρης Μπάτση
Αθήνα, Ιούλιος 2015

Σημειώσεις

[1]. Το υλικό του κατά σειρά πρώτου σεμιναρίου περιέχεται ως Παράρτημα, στο τέλος του παρόντος τόμου, ενώ το υλικό του δευτέρου αποτελεί τμήμα του Δοκιμίου 6 του παρόντος τόμου.

[2]. Δεν θα έχουμε ξανά την ευτυχία να διαλεχθούμε με τον Μιχαήλ. Έφυγε στις 21 Μαΐου 2014.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος

Κατάλογος Συγγραφέων

ΜΕΡΟΣ Ι: Το Ιστορικό και Θεωρητικό Πλαίσιο

- 1 *Δημήτρης Μπάτση (1916-1952). Ψηφίδες ζωής*
Ολυμπία Σελέκου
- 2 *Εισαγωγικό Σημείωμα στο «Η Βαρειά Βιομηχανία στην Ελλάδα»*
Λάμπρος Βαμβακούσης
- 3 *Οι Πτωχεύσεις του Ελληνικού Κράτους*
Λευτέρης Τσουλφίδης
- 4 *Πώς Φτάσαμε στη «Βαρειά Βιομηχανία»*
Ναταλί Φύτρου
- 5 *Οι Σχέσεις Μισθών-Κερδών-Μεγέθυνσης και η Ιδιάζουσα Περίπτωση της Ελληνικής Οικονομίας*
Θεόδωρος Μαριόλης

- 6 *Το Υπόδειγμα Κεντρικού Σχεδιασμού Fel'dman-Mahalanobis*
Θεόδωρος Μαριόλης
- 7 *Αυτοματοποίηση της Παραγωγής και Μαρξιστική Θεωρία των Κρίσεων*
Θεόδωρος Μαριόλης
- 8 *Το Υπόδειγμα Μισθών-Ανεργίας του Richard M. Goodwin*
Νικόλαος Ροδουσάκης
- 9 *Η Θεωρία της «Άνισης Ανταλλαγής» του Αργύρη Εμμανουήλ*
Θεόδωρος Μαριόλης
- 10 *Δημοσθένης Σ. Στεφανίδης: Ο Έλληνας Πρωτοπόρος της Θεωρίας περί «Άνισης Ανταλλαγής» και Σωρευτικής Αιτιότητας στη Διεθνή Οικονομική*
Θεόδωρος Μαριόλης

ΜΕΡΟΣ ΙΙ: Η Συμβολή του Δημήτρη Μπάτση

- 11 *Το Ενεργειακό Δυναμικό και η Ενεργειακή Βάση*
Βασίλης Ζαργάνης, Θεόδωρος Φιλόπουλος
- 12 *Η Βαρεία Μεταλλουργική Βιομηχανία*
Βασίλης Ζαργάνης, Θεόδωρος Φιλόπουλος
- 13 *Το Οικονομικό Σχέδιο για τη Δημιουργία και Ανάπτυξη της Βαρείας Βιομηχανίας: Όψεις του Χθες και του Σήμερα*
Θανάσης Γιαννόπουλος, Μανώλης Μπουσούνης
- 14 *Κριτικές Σημειώσεις στο Βιβλίο του Μπάτση*
Κώστας Παπουλής
- 15 *Βαρεία Βιομηχανία και Λαϊκή Δημοκρατία: Το Ζήτημα της Κρατικής Εξουσίας στο Έργο του Δημήτρη Μπάτση*
Δημήτρης Καλτσώνης
- 16 *Η Βαρεία Βιομηχανία ως Βασικός Συντελεστής Εσωτερικής Ανάπτυξης της Εθνικής Οικονομίας*
Χαράλαμπος Οικονομίδης
- 17 *Εκβιομηχάνιση και Βιωσιμότητα: Κριτική Ανασύνθεση της Συμβολής του Δημήτρη Μπάτση*
Θεόδωρος Μαριόλης

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ: Το Παρόν

- 18 *Το Μέσο Ποσοστό των Κερδών στην Ελληνική Οικονομία 1988-1997*
Θεόδωρος Μαριόλης, Νικόλαος Ροδουσάκης, Λευτέρης Τσουλφίδης
- 19 *Το Ποσοστό Υπεραζίας ως Δείκτης Παραγωγικότητας: Μία Κλαδική Ανάλυση για την Ελληνική Οικονομία*
Δημήτρης Β. Παϊταρίδης
- 20 *Ο Μέγιστος Εφικτός «Λόγος Οικονομικής Εξάρτησης» στην Ελληνική Οικονομία και το Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης*
Θεόδωρος Μαριόλης, Γιώργος Σώκλης, Ελένη Γκρόζα
- 21 *Η Οικονομική Πολιτική Εντός και Εκτός Ευρώ*
Θεόδωρος Μαριόλης

- 22 *Παραγωγικότητες Εργασίας και Μισθοί στη Ζώνη του Ευρώ*
Θεόδωρος Μαριόλης, Βασίλειος Περλέγκος
- 23 *Οι «Κλάδοι-Κλειδιά» στη Γερμανική και στην Ελληνική Οικονομία*
Παναγιώτης Μελαχρινός
- 24 *Ανεργία, Εξωτερικός Τομέας, και Αναπτυξιακή Δομική Μεταβολή της Ελληνικής Οικονομίας*
Θεόδωρος Μαριόλης
- 25 *Ο Στραφραϊανός Πολλαπλασιαστής της Ελληνικής Οικονομίας: Ευρήματα από τον Πίνακα Προσφοράς-Χρήσεων του έτους 2010*
Θεόδωρος Μαριόλης, Γιώργος Σώκλης
- 26 *Ανάπτυξη και Χρέος: Κλαδική Ανάλυση της Ελληνικής Οικονομίας*
Θεόδωρος Μαριόλης
- 27 *Ο Τομέας του Τουρισμού της Ελληνικής Οικονομίας*
Ινστιτούτο Κοινωνικών Ερευνών Δ. Μπάτσης – Οικονομικό Τμήμα
- 28 *Ο Τομέας των Ταχυδρομικών Υπηρεσιών της Ελληνικής Οικονομίας*
Θεόδωρος Μαριόλης, Παναγιώτης Μελαχρινός, Γιώργος Σώκλης
- 29 *Κριτικά Ζητήματα Μισθολογικής Πολιτικής*
Θεόδωρος Μαριόλης
- 30 *Ο Θεμελιώδης Οικονομικός Νόμος της Ζώνης του Ευρώ*
Θεόδωρος Μαριόλης

Παράρτημα: *Η Θεωρία της Αξίας-Υπεραξίας και Αναπαραγωγής του Κεφαλαιοκρατικού Συστήματος*
Θεόδωρος Μαριόλης